



# Tremtinys

LIETUVOS POLITINIU KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

2009 m. rugpjūčio 14 d.

Eina nuo 1988 m.

spalio 28 d.

Nr. 30 (860)

## Konstitucija ugdo pilietinę savimonę

Žiniasklaidoje pasirodo pranešimų apie Krašto apsaugos reformas. Dažniausiai kalba sukas apie profesinę ar šauktinių kariuomenę, kariuomenės rezervą, rečiau – apie finansavimo galimybes sunkmečio sąlygomis. Šių temų giliau neagrinėsiu. Kaip buvęs krašto apsaugos pareigūnas, neretai gaunu iš piliečių klausimų, i kuriuos ne visada galiu pakankamai aiškiai atsakyti. Klausimai atspindi pilietinės visuomenės nerimą ir rūpestį.

### Ar nepažeista Konstitucija ir piliečių teisė?

Bene pats kebliausias klausimas skamba taip: kodėl valdžia ir piliečiai ignoruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 139 straipsnį, bylojantį, kad „Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo – kiekvieno LR piliečio teisė ir pareiga. Įstatymo nustatyta tvarka LR piliečiai privalo atlkti karo ar alternatyviajų krašto apsaugos tarnybą...“

Ar nebuvu pažeista Konstitucija, kai krašto apsaugos ministras savo įsakymu nuteukė jaunuolių šaukimą į

kariuomenę? Ar šiuo juridiniu aktu nepažeidžiamas minėtoji piliečių konstitucinė teisė ir pareiga atlkti privalomąją karo tarnybą? Pravartu priminti, kad Konstitucijos 7 str. trumpai ir aiškiai skelbia, kad „negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai.“ Konstitucinės Teismas dar nepaskelbė savo verdicto – dėl Konstitucijos pažeidimo.

### Ar buvo prieš griaunant pasverti visi pliusai ir minusai?

Teko girdėti aiškinimą, esą norintieji atlkti karo

tarnybą gali stoti į Savanorių pajėgas ar Šaulių sąjungą, kur galėtų išeiti nors bazinį jaunojo kario kursą. Tačiau ar leistina konstitucinę prievolę paversti nekontroliuojama saviveikla? Tai vienas klausimas, i kurį galėtų geriausiai atsakyti patyręs mokesčių kontrolerius: ar paspartėtų, pagerėtų, mokesčių surinkimas kokiam nors ministriui leidus verslininkams mokėti mokesčius savo nuožiūra kiek kas nori ar gali?

Tačiau ne tik piliečius, bet ir specialistus stulbina reformos vykdymo teisinis – organizacinis neprofessionalumas. Savaime peršasi klausimas, kodėl buvo pirmiau sugriauta veikusi, gal ir nelabai tobula, šauktinių apmokymo tvarka? Kodėl nebuvu iš anksto patvirtintos Savanorių pajėgų bei Šaulių sąjungos teisės, pareigos, atsakomybė ir, žinoma, finansavimas už Konstitucijos 139 str. vykdymo testinumą nauja tvarka?

(keliamo į 2 psl.)

## Išniekintas paminklas Lietuvos partizanams

Straipsniu tokiu pavadinimu perskaičiau pirmadienio „Delfi“ portale. Pasirodė, kad tai skulptoriaus Vido Cikanos sukurtas ir 2007 m. rugpjūčio 8 d. iškilmingai paršventintas paminklas Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Vyčio kuopos partizanams. Apie įvykių Šakių policijai pranešė sekmadienį apie 17 val. pro šalį važiavęs pilietis. Šio paminklo statytojas yra vilnietis gydytojas Zigmantas Tumosa. Paminklas pastatytas ūkininkui Aleksandro ir Laimutės Stonkų žemėje ir, pasak Z. Tumoso, yra įrengtuotas Šakių r. savivaldybės Kultūros skyriuje. Tačiau Griškabūdžio seniūnas Saulius Naumavičius man telefonu paaiškino, kad šis paminklas seniūnijai nepriklauso, nors paminklo atidengimo metu jis viešai pažadėjo, kad bus tinkamai prižiūrimas. Nustebino ir seniūnijos darbuotojos paaiškinimas, kad didelės žalos nepadaryta, nuperstas akmuo nesuskilo ir paminklas jau atstatytas. Ar-

gi čia yra esmė, kad nepadaryta materialinė žala? O kur gi moralinė žala, ar ją galime išmatuoti? Ar tai netaps precedentu ateityje? Vandalizmas yra vandalizmas ir jis vertintinas vienareikšmiškai.



Paminklas Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Vyčio kuopos partizanams

„Delfi“ portalu straipsnyje Šakių policijos viršininkas Mindaugas Skruibis teigia, kad tai „piemenukų, nežinančių, kur dėti rankas“, darbas, nes tose apylinkėse komunistuojančių vandalių. Pagal piliečio parašytą pareiškimą yra pradėtas iki- teisminis tyrimas. Telefoni-

esančius straipsnio komentarus. Beje, kiek žinau, jau priimti įstatymai dėl nusikalstamų veikų internetinėje erdvėje. Ar kam nors tai įdomu? Vien šiuose komentaruose apstu Laisvės kovotojus niekinančių ir ižleidziančių pareiškimų.

**Jonas CIMBOLAITIS**

## „Misija Sibiras“ ekspedicija – Buriatijoje

Antroji šiais metais ekspedicija „Misija Sibiras 09“, iš Vilniaus išvykus rugpjūčio 1-ają, Buriatijoje planuoja aplankytį bei sutvarkytį apie dešimt lietuviškų kapinių. Lietuvos jaunimo grupės vadovas – bendrijos „Lemtis“ narys, keliautojas, fotografas Gintautas Alekna.

Praėjusį antradienį „Misija Sibiras“ dalyviai pasiekė Buriatijos sostinę Ulan Udę, Zaigrajevo rajono Staryj Briano kaime sutvarkė lietuviškas kapinaites. Jos beveik nunykusios, ant lietuviškų kapų matosi nauji palaidojimai.

Staryj Briane „Misija Sibiras“ dalyviai pastatė 5 naujus kryžius. „Kad bent būtų ma-

kryžiai sudege, paminklai išvartyti. Mes iš kapinių išnešėme sudegusius medžius, pašalinome apdegusį dirvožemio sluoksnį, atstatėme ir nudažėme centrinių kapinių kryžių. Dirbtį teko pliaupiant smarkiam lietui“, – pasakojo ekspedicijoje dalyvaujanti Gintautas Alekna.



Lietuvių jaunimo grupės vadovas Gintautas Alekna



tyti, jog čia būta kapų ir nėkas nelaidotų ant viršaus“, – teigė ekspedicijos dalyvis Artūras Čiuberkis.

Paskutinė oficiali lietuvių ekspedicija Buriatijoje lankėsi prieš dešimtmetį. Tikėtina, kad per tą laiką į Buriatiją vyko atskirios, pavienės ekspedicijos parsivežti artimųjų palaikų. Dalis užfiksuotų ir žinomų lietuvių kapaviečių gali būti visiškai išnykusių dėl gamtinių vienos sąlygų: nuplautos kalnų upių bei smarkiai nukentėjusios miškų gaisruose.

Rugpjūčio 10 dieną „Misijos Sibiras“ jaunimas atnaujino po taigos gaisro stipriai nukentėjusias senasias lietuvių tremtinių kapinaites buvusiomis Zonas kaime.

„Vaizdas buvo baisus –

Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos atstovė Laura Tyrylytė.

Po darbų dėl nuolat pliaupiančio lietaus bei iš kalnų pradėjusių tekėti upių ekspedicijos dalyviams teko ieškoti nakvynės vietas po stogu, nes palapinėse apsistoti buvo nebeįmanoma. Čia pagelbėjo gretimas Šaburo kaimas, kurio remontuojamame administracijos pastate prisigludė projekto „Misija Sibiras“ dalyviai.

Buriatijoje jaunimas jau sutvarkė 5 apleistas lietuvių kapines ir ieško ten vis dar gyvenančių tautiečių. Planuoja, kad ekspedicijai pavyks aplankytį Zaigrajevo, Verchny Taltsy bei Chorinsko vietovės.

„Tremtinio“ inf.



## Nepavergtos mintys

Nuošalioje Krasnojarsko krašto vietovėje buvo Korbiko gyvenvietė. Jai 1948 m. gyvybę iškvpė tremtiniai iš Lietuvos. Tremtiniai ir pačios gyvenvietės seniai nebéra. Išliko tik didelės kapinės, kuriose dar tebestovi ne mažai lietuviškų kryžių. Kapinių lietuviškos dalies pradžioje tarsi saugodama mirusiuji ramybę stovi Švč. Dievo Motinos Marijos statula. Tai iš medžio preciziškai išskaptuota žmogaus ūgio skulptūra, Lurdo Panelės Švenčiausiosios kopija. Tokių daug rasime Lietuvos bažnyčiose, šventoriuose ir kapinėse. Viena jų, tarsi norėdama padėti tremtiniams pakelti jų karčiąjų dalią, atsirado ir tolimaljame Sibire.

Aukštasis meninis šios skulptūros lygis ir įtaigumas kapines lankantiems žmonėms byloja apie neeilinį išdrožusio autorius talentą. Jis buvo nuslopintas Sibiro platybėse.

Kas yra šis autorius? Tai Jonas Maldutis, buvęs Linkuvos gimnazistas, pokario laikotarpiu kartu su bendramoksliais išitraukęs į kovą už laisvą Lietuvą. Jaunuoliai kovojo kaip sugebėjo, leido pogrindinį laikrašteli "Nepavergtos mintys". Laikrašteli sumanytojai ir leidėjai buvo linkuviškis Vytautas Maliauskas, pakruojoškės Elena Macytė ir Adelė Kazlauskaitė. Jonas Maldutis, turėdamas gabenė meninei kūrybai, laikrašteli pa puošė savo piešiniais.

Laikrašteli leidėjai buvo suspekti iš nubausti kaip didžiausi nusikaltėliai: 1946 m. kovo 4 d. teismas juos nuteisė pagal 58 straipsnio punktus 1A ir 11. Pagal šiuos punktus būdavo teisiama ir myriop. Maldutiui ir jo bendrablyiams „pasiekė“, jie mirties nuosprendžio išvengė. Maldutis buvo nuteistas 10 metų lagerio ir 8 metams tremties su specialiaja priežiūra. Atkreipkite dėmesį: gavo ne kaip įprasta – penkerius, o aštuonerius metus tremties. Štai kaip bijojo sovietai laisvo žodžio! Ir štai kokią kainą užmokėjo jaunieji Lietuvos patriotai!

Jonas Maldutis kalėjo visus atsekietus 10 metų, jam nebuvvo taikomos jokios užskaitos. Pirmus trejus metus kalėjo Velsko lageriuose, Archangels-

ko srityje. Po karo tie lageriai pasižymėjo labai blogomis buitinėmis sąlygomis, ypač prastu maistu, ten žuvo labai daug kalinių iš Lietuvos. Likusius septynerius metus teko kalėti žinomame Vichorevkos lageryje Irkutsko srityje.

Jono Maldutio teistumo šleifas palietė ir šeimą – 1948 m. ji buvo ištremta į minėtajį Korbiką. Kokia tai buvo atkampi vieta, galime spręsti iš tuų vietų tremtinės Genovaitės Zastarskytės prisiminimui: „Po dviejų savaičių kelionės vagone (44 žmonės), atvykome į Magansko stotį. Lijo sulėdais, nors buvo birželio 7 d. Sargyba liepė per 20 minučių apleisti vagonus. Žmonės galvotrukčiais kraustė maną, ją kaip įmanydami dangstę, kilusį kraustymosi šurmuli stelbė vaikų verksmas, nes buvo ankstyvas rytas, šalta, šlapia, nyku. Tokiomis sąlygomis pagelžkely parą laukėme atšliažiančių poros viškinėnų traktorių. Vieinas vilko ratus, kitas – roges. Mums, šešioms šeimoms, teko ratai, kurie bevažiuojant sulūžo. Traktorius nuvažiavo rogių. Vėl nakvynė po atviru dangumi, vėl lietus su ledais. Pagaliau pasirodė traktorius, velkantis roges. Vėl į kelionę: rogės prieky, tremtiniai pėsti išpaskos, tarsi laidotuvių procesija. Va karop pasiekėme kaimelį Verchniaja Bazaicha. Įsiminė baisus purvas. Šią naktį nakvojome komfortiškai – sukrutome klube ant grindų. Trečią dieną pagaliau pasiekėme Korbiką – slėnyje tarp neaukštų kalvų keturi barakai ir sargo namelis. Barakai padalyti į tris dalis, vienoje dalyje apgyvendintos penkios šeimos. Po kelių dienų pradėjome dirbtis: mama skuto rąstams žievę, aš – 14-metė su 12-mečiu broliu tempėme į krūvą nugenėtas šakas ir jas deginome. 72 metų tévas susirgo... Taip prasidėjo mūsų ilgametė tremtis.“

Išėjusiam iš lagerio į „laisvę“, Jonui Maldutiui buvo „suteikta malonė“ susijungti su šeima. Taip jis pateko į Korbiką. Cia ir išdrožė Švč. Marijos statulą, norėdamas pagerbti vieną pokitos dygstančias tévynainių Amžinijo poilsio vietas.

Laikui bėgant tremtiniai Korbiką



Sibiro Švč. Marija Maloningoji Korbike, Krasnojarsko krašte

apleido, daugelis grįžo į Lietuvą. Maldutis leidimą grįžti tévynén gavo žymiai vėliau, tik 1967 m., tad įsikurė pačiamė Krasnojarske. Ten gyveno iki 1982 m., po to persikelė arčiau Lietuvos, į Sovetską (Tilžę). Čia, sakė, jau tarsi namuose, ir jokiu leidimui Lietuvą pasiekti nereikėjo. 1992 m. grįžo į Lietuvą, apsikeitę butą su kariškiu, dabar gyvena Ukmergėje, centrinėje Jono Basanavičiaus gatvėje.

Minėtoji Švč. Marijos Maloningoios skulptūra traktuotina kaip Lietuvos kultūros ir istorijos paveldas užsienyje. Per 50 metų ji sunykė ir neprižiūrima greitai pražus. Kaip ją išsaugoti? Kilo sumanymas statulą pakieisti kopija, t.y. pagaminti naują identišką skulptūrą. Tam nepriestrauja autorius, tai leidžia daryti ir paveldo apsaugos nuostatai.

Krasnojarske norinčiųjų ir galinčiųjų išdrožti skulptūrą neatsirado. Belieka ją išdrožti Lietuvoje ir nugalbenti į vietą. Norint viskas įmanoma, tik šiam tikslui įgyvendinti reikėtų apie 5000 litų.

Taip Lietuvos žmonių tremties ir kalinimo vietose jau saugomų 22 paminklų išsaugotume dar vieną – 23-ią paminklą.

Rimvydas RACENAS

## Konstitucija ugdo pilietinę savimonę

(atkelta iš 1 psl.)

### O gal pasekti suomių pavyzdžiu?

Profesinės karo tarnybos ir šauktinių kariuomenės santykis, matyt, būtų keičiamas atsižvelgiant į geopolitinę padėtį regione, o privažiomasios karo tarnybos trukmę, atsižvelgiant į finansinių, politinių, nacionalinio saugumo veiksnius, galėtų būti minimali – pora mėnesių arba daugiau.

Tačiau tokį apmokymą turėtų išeiti be išimties visi sveiki jaunuoliai. Reikėtų leisti šauktiniams pasirinkti į vienam iš kelių tarpinės tarnybos metą (mėnesį). Tuo būtų ypač suinteresuoti studentai, kai kurių kitų profesijų žmonės. Piliečiai turi būti apmokyti savigynos kurso, nes ne laikas kurstus lakinti, prasidėjus medžioklei...

Savaime suprantama, teigiamai

išsispręstų ir kariuomenės rezervo problema. Kaip teigia buvęs kariuomenės vadas gen. mjr. J. Kronkaitis („Voruta“, 2009-08-09), Suomija turi reguliariosios kariuomenės 30 tūkst., o rezervo 350 tūkst. karių. Manyčiau, kad panašus santykis 1:11 tiktų ir Lietuvai.

### Triados Šeima–Mokykla–Kariuomenė vaidmuo

Ivykiai Gruzijoje, kaip ir Čečėnijos Respublikoje Ičkerijoje, įsakmiai išpėja visas ištrūkusias iš sovietų okupacijos šalis, kad dekolonizacija Rytuose dar néra populiarū, o atvirkščiai – gausėja imperinės politikos tēstinumo apraiškų. Netruksta raginimų susigrąžinti kadais pagal Stalino–Hitlerio suokalbij užgrobtas nepriklausomų valstybių teritorijas.

Lietuvos narystė NATO ir Euro-

pos Sajungoje – patikimas rytinių sieñų saugumo garantas. Tačiau vidaus politikoje spręstinių reikalų nemažėja. Buvome ir esame ES paribio valstybė. Nereikia painioti pagarbos jausmų rusų tautai, patyrusiai skaudžias komunistinės valdžios represijas, su totalitarinių režimų imperinių kėslais.

Lietuvos nemaža dalis jaunimo aktyviai dalyvauja patriotinėje, kultūrinėje, sporto veikloje. Atkurta šauktinių kariuomenė be jokios abejonių labai pagyvintų pilietinį ugdymą triadoje Šeima–Mokykla–Kariuomenė. Nenubrauktinas ir Bažnyčios vaidmuo. Drįstu teigti, kad dėl pirmumo varžytusi Mokykla ir Kariuomenė, tuo pačiu padėdama ir Šeimai, kuri nūnai stokoja moralinės ir kitokios paramos.

Edmundas SIMANAITIS

Mykolas DRUNGA

## Kai Europa buvo tamsusis kontinentas

Kas dvi savaitės išleidžiamas itin svarus politikos ir kultūros laikraštis „New York Review of Books“. 2009 metų liepos 16-osios data pažymėta numeryje Jeilio universitete dėstantis britų istorikas Tomas Snyder pateikia naują požiūrį į 20 šimtmečio vidurio didžiasias tragedijas.

„Biurokratiniai nacistinės Vokiečių ir Sovietų sajungos aparatai individualų gyvenimus pavertė masinėmis mirtimis. Sovietai savo masinius šaudymus slėpė tamsiuose miškuose ir klastojo duomenis tuose regionuose, kuriuose marino žmones badu. Vokiečiai vertė vergais paverstus darbininkus iškasti savo žydų aukų kūnus ir juos sudeginti ant didelių gardelių.

Istorikai turi, kiek tik gali, į tuos šešelius mesti šviesos, pateikti nužudyti žmonių apskaitą. To mes nepadarėme. Aušvicas (Osvencimas), prastai laikomas adekvaciū, net ir galutiniu masinių žudynių blogio simboliu, išties yra tik žinojimo pradžia, tik užuominia to atsiskaitymo su praeitimi, kuris dar turi įvykti.

Jau vien priežastys, dėl kurių ši tą žinome apie Aušvicą, iškreipia Holokausto supratimą. Apie Aušvicą žinome, kadangi buvo išlikusių, o buvo išlikusių todėl, kad Aušvicas – netik mirties fabrikas, bet ir priverstinio darbo stovykla. Tie išlikusieji buvo daugiausia Vakarų Europos žydai, nes į Aušvicą naciai paprastai siūsdavo Vakarų Europos žydus.

Po Antrojo pasaulinio karo Vakarų Europoje išlikę žydai turėjo laisvę rašyti ir publikuoti, ką tik norėjo, tuo tarpu Rytų Europoje išlikę žydai, jei juos atkarto geležinė uždanga, tokios laisvės neturėjo. Vakaruose Holokausto atsiminimai, nors ir labai lėtai, galėjo įžengti į istorijos tekstus ir viešumos sąmonę.

Šita išlikusių istorijos forma (čia Primo Levi darbai yra garsiausias pavyzdys) tik neadekvacių atspindi masinių žudynių tikrovę. „Anos Frank dienoraštis“ liečia asimiliuotas Olandijos ir Vokietijos žydų bendruomenes, kurių tragedija, nors baisi, sudarė labai mažą Holokausto dalį.

1943–1944 m., kai išžudyta dauguma Vakarų Europos žydų, Holokausto pagrindinė dalis jau buvo užbaigta. Du trečdaliai karo metu nužudyti žydų jau buvo negyvi pasibaigus 1942-iesiems. Pagrindines aukas, Lenkijoje ir Sovietų sajungos užimtoje teritorijoje gyvenusius žydus, parkito kulkos virš mirties duobių ar anglies monoksidas, pumpuoja masas į duju kameras Treblinkoje, Belzece ir Sobibore – tai vis vietovės okupuotoje Lenkijoje“.

(keliamo į 3 psl.)



## Kai Europa buvo tamsusis kontinentas

(atkelta iš 2 psl.)

Pasak T. Snyderio, „Aušvicas, kaip Holokausto simbolis, šešelin nustumia tuos, kurie buvo to istorinio įvykio centre. Didžiausioji Holokausto aukų grupė, religiniai ortodoksių ir jidiš kalbantys Lenkijos žydai, kurių dauguma žuvo būtent ne Aušvico, buvo kultūriškai svetimi Vakarų europiečiams, išskaitant Vakarų Europos žydus. Iki tam tikro laipsnioje ir dabar laikomi Holokausto atsiminimą paribyje“.

Tada T. Snyderis dar labiau pakoreguoja ir patikslina Holokausto vyksmą ir apimtis, paminėdamas ir Sovietų sajungoje buvusį Holokausto liudytąjį, kronikininką Vasilijų Grosmaną.

„Jam ir kitiems buvo uždrausta Holokaustą pateikti kaip specialiai žydų istorijos įvykį. V. Grosmanas atrado Treblinką 1944 m. rugsėjį, kaip Raudonosios armijos laikraščio žurnalistas. Gal todel, jog žinojo, ką vokiečiai padarė žydams jo gimtojoje Ukrainoje, jis galėjo nuspėti, kas vyko Treblinkoje, ir apie tai parašė knygę. Joje jis Treblinką pavadinėjo „pragaru“ ir įkėlė į karą bei viso šimtmecio centrą.

Vis dėlto, pagal Staliną, masinis žydų naikinimas turėjo būti vaizduojamas kaip „piliečių“ kančios. V. Grossmanas padėjo sudaryti vokiečių nusikaltimą sovietiniams žydams „Juodają knygą“, kurią sovietiniai pareigūnai vėliau uždraudė ir išėmė iš apyvartos. Jeigu kuri nors grupė ypač nukentėjo nuo vokiečių, tai būtent rusai. Tokia buvo Stalino nuomonė, bet ji klaudinga, – rašo T. Snyderis ir priduria, kad „šitaip stalinizmas neleido mums adekvacių suvokti Hitlerio masinių žudynių esmę“.

Toliau istorikas pasakoja apie Hitlerio ne mažiau bausius planus Ryty Europoje naikinti ir nežydus (slavus, pabaltiečius).

Anot T. Snyderio, „vokiečiai masinėse naikinimo akcijose nužudė kažkiek daugiau nei dešimt milijonų civilių žmonių, apie pusę jų – žydai, antra pusė – nežydai. Žydai ir nežydai daugiausia kilę iš tos pačios Europos dalies (rytinės). Vokiečių projektas išžudyti visus žydus didele dalimi įgyvendintas, projektas išnaikinti slaviskasias ir kitas tautas realizuotas tik iš dalies.

Aušvicas – tik įvadas į Holokaustą, Holokaustas – tik

užuominia į Hitlerio galutinius siekius. V. Grossmanas romanais „Viskas teka“ ir „Gyvenimas ir likimas“ drąsiai aprašo ne tik nacių, bet ir sovietų terorą, ir mums primena, jog net pats išsamiausias vokiečių masinio naikinimo politikos apibūdinimas – dar toli gražu ne visa 20 amžiaus vidurio Europos žiaurumų kronika. Joje trūksta būtent tos valstybės, kurių sunaikinti Hitleriui rūpėjo labiausiai ir kuri pati masiškai naikino europiečius 20 šimtmečio viduryje. Tai Sovietų sajunga.

Per visą stalinistinį periodą nuo 1928 iki 1953 m. sovietai išžudė, labai konservatyviai skaičiuojant, gerokai daugiau negu 5 mln. europiečių. Taigi susumuojant visas dviejų totalitarinių galybių nužudytas Europos civilių aukas, reikia turėti omenyje tris apytikriaivienodo dydžio grupes: pirmą, vokiečių nužudytį žydai, antra, vokiečių nužudytį nežydai, trečia, civiliai, kuriuos, nors laikydama savo piliečiais, nužudė Sovietų sajunga.

Paprastai Vokietijos režimas daugiausia žudė civilius, kurie nebuvu Vokietijos piliečiai, o Sovietų sajungos režimas daugiausia žudė civilius, kuriuos laikė savo piliečiais.

Sovietų represijos siejamos su GULAGu, panašiai kaip nacių represijos su Aušviciu. (...) Apie GULAGą žinome dėl to, kad tai buvo priverstinio darbo stovyklų sistema, ne žudymo laukų serija.

GULAGas laikė įkalintus apie 30 milijonų žmonių ir sunaikino apie tris milijonus gyvybių. Tačiau didelė dauguma iš sovietų lagerių pasiūstų žmonių grįžo gyvi. Kaip tik todel, kad turime GULAGo literatūrą, visų pirma Aleksandro Solženycyno veikalą, galime bandyti įsivaizduoti jo baisumus, panašiai kaip ir Aušvico.

Tačiau taip, kaip Aušvicas nukreipia dėmesį nuo dar desnių Treblinkos baisybių, GULAGas atitraukia dėmesį nuo tų sovietų veiksmų, kuriuos buvo žudomi tiesiogiai ir tikslingai, būtent, marinimu ir kulkomis. Iš stalinistinės betarpisko žudymo politikos epizodų svarbiausi – 1930–1933 m. kolektivizacijos badmečiai ir didysis 1937–1938 m. teroras.

Nors neišku, ar Kazachijos 1930–1932 m. badas, kai nuo bado mirė daugiau nei milijonas kazachų, buvo tyčinis, visiškai aišku, be jokių rimtiesių abejonių, jog Stalinas

sąmoningai ir tyčia 1932–1933 m. žiemą ukrainiečius marino badu. Sovietiniai dokumentai atskleidžia seriją įsakų nuo 1932 m. spalio iki gruodžio – piktavaliskų ir su aiškiu ketinimu žudyti. Rezultatas – per tris milijonus nuo bado negyvų sovietinės Ukrainos gyventojų“.

Didysis 1937–1938 m. teroras liečia ne tik, kaip dažnai Vakaruose manoma, nedidelę grupę Stalino prieš, žymiu komunistų, saugumiečių, karininkų, išsilavinusių, kartais Vakaruose žinomų žmonių. Tas teroras buvo nukreiptas daugiausia prieš vadinosiuosius „buožes“ ir taučinių mažumų atstovus, ypač lenkus. Būtent Sovietų sajungos ūkininkams ir tautinėms mažumoms kliuvo daugiau nei 90 procentų visų tais dviem metais vykdytų egzekucijų, kurių buvo iš viso beveik 700 tūkst., – rašo T. Snyderis ir priduria: – Sie žmonės buvo slapta nušauti, palaidoti duobėse ir užmiršti“.

Ir dar viena svarbi, lietuviams ir jų kaimynams gal svarbiausia, straipsnio mintis: „Jeigu koncentruosimės tik į Aušvicių ir GULAGą, nepastebėsime, jog 12 metų laikotarpiu, nuo 1933 iki 1944 m., apie 12 mln. nacių ir sovietų masinio žudymo aukų žuvovinė name konkretiame Europos regione, daugiau ar mažiau su tampančiame su šiandienine Baltarusija, Ukraina, Lenkija, Lietuva ir Latvija.

Taigi nereikia išleisti iš akių faktą, kad masinės žudynės buvo vykdomos visų pirmą tam tikrose Europos dalyse, būtent esančiose tarp Vokietijos ir Rusijos, o ne priejoje Vokietijoje ar Rusijoje.

Geografinis, moralinis ir politinis masinio žmonių naikinimo Europoje dvidesimtmečio amžiaus centras buvo Ryty Europa, visų pirma Baltarusija, Ukraina, Lenkija ir Baltijos valstybės. Tai šalys, kurios išgyveno abiejų režimų intensyviausią politinį žiaurumą.

Ukrainos ir Baltarusijos žmonės, ypač žydai, bet ne tik jie, kentėjo labiausiai, kadaangi abu šie kraštai ne tik priklausė Sovietų sajungai baisiųjų ketvirtajų dešimtmetį, bet patyrė ir žiauriausias vokiečių represijas po 1941-ųjų. Jei Europa, Marko Mazowerio žodžiai tariant, buvo tamsusis kontinentas, tai Ukraina ir Baltarusija buvo pačioje tamsos šerdyje.“

Įvykiai, komentarai

Jonas BALNIKAS

## Kremliaus sugrīžta prie sovietinės propagando

Dabartinė Rusijos valdžia, pirmiausia prezidentas D. Medvedevas ir tikrasis šeimininkas V. Putinas, sparčiai grīžta prie sovietinių propagandos formų ir metodų. Savaitraštis „Argumenty i fakty“ išspausdino savo pagrindinio politikos apžvalgininko Viačeslavo Kostokovo straipsnį, ironiškai pavadintą „Sveikinimai nuo draugo Sušlovo“. Iš tiesų atidavės savo dūsių pragaran, velionis ilgai metis SSRS protų mulkintojas galėtų džiugauti. Dabartinė Rusijos valdžia sparčiai grīžta prie iprastos sovietinės-susloviškos propagandos. Kremliaus valdovai siekia apraminti visuomenę apėmusias pesimistines nuotaikas, kurias sukėlė įsisūbavusi krisė. Pasak V. Putino, gyventojams būtina teikti „moralinę pagalbą“. Arba kaip sakyavo paskutiniojo Rusijos caro Nikolajaus II vienas iš ministrių, „reikia melstis už bandos sveikatą“. Tačiau po Sovietų sajungos žlugimo beveik nebėlko tokų tikičių Kremliaus pasakomis ir užkalbėjimais apie išaukštintą šviesų ir sotų rytojų, todėl Kremliaus valdovams sunkiai sekasi grąžinti visuomenei stalininių-suslovišką optimizmą. Šviesaus rytojaus pažadų seansams labai kliudo visuomenėje įsitvirtinęs nihilizmas ir netikėjimas Kremliaus ceremonijų optimistiniams pažadams. Žmonės puikiai prisimena sovietinių partijos generalinių sekretorių pasakėles apie „kiekvienai šeimai atskirą butą; pavytį ir plenkti Ameriką; greitą komunizmo pergalę“. Pasirodo, Rusija vejas ne Ameriką, geriausiu atveju – Portugaliją ar Lenkiją.

Tad Rusijos tikrovės pamokos daugumą rusų paverčia didžiuliais skeptikais. Ne tik vargšai, bet ir smulkūs ar vidutiniai verslininkai labai pesimistiskai žiūri į savo ateitį. Valdininkai ir oligarchai apsivertia savo „palocius“ vis aukštėsniems tvoromis, pro kurias nieko nemato ir negirdi. Visuomenė puikiai mato, kad kelialai darosi nepravažiuojami, stoja gamyklos ir fabrikai. Vis daugiau rusų pradeda suvokti, kad valdžia, jeigu kuo nors ir rūpinasi, tai nomenklatūros ir oligarchijos turtais bei gerove. Apklausų duomenimis, daugiau nei

80 proc. Rusijos gyventojų laukia dar blogesnių laikų. Tam ruošiamasi, ir vis mažiau naivuolių tiki Putino „stebuklais“. Miestų gyventojai išeiginėmis dienomis plūsta į miškus grybauti. Jaunos šeimos atsisako turėti vaikų. Krizė parodė, kad labai padaugėjo neišgalinčių sumokėti mokestių už komunalines paslaugas. Rusijos laikraščiai rašo, kad kas trečias rusas, važiuodamas priemiestiniuose traukiniais, neperka bilietų, važinėja „zuikiais“. Parduotuvės sargybiniai nebespėja gaudyti maisto produktų vagisių. Ir vagia ne nusikaltėliai ar „bomžai“, o rimti žmonės, praradę darbą ir neturintys jokio kito pragyvenimo šaltinio.

Kremliaus valdovai émė sekti Lenino pavyzdžiu, pagal žinomą sovietų tapybos „genijaus“ paveikslą „Chodok u Lenina“. Tame „meno šedevre“ pavaizduota, kaip du apiplyšę ir vyžoti rusų mužikai idėmiai klauso Lenino paistalų apie išaušiantį šviesų rytojų. Tokius pažadus žarsto ir Kremliaus valdovai. Kodėl gi nemulkinti ir nesišvaistyti pažadais? Opozicijos Kremliu jau beveik nebeliko, o pativaldžia atsidūrė savo sukurtos valdžios monopolijos spastuose. Vis dar žada šviesų rytojų ir įsivaizduoja pertekusią doleriais. Deja, panašūs dalykai buvo tik tada, kai naftos kaina buvo 120 dolerių už barelių. Dabar kritus naftos kainoms pasaulio rinkoje, Rusijos valstybės iždas sparčiai tuštėja. Taigi Kremliaus valdovai krizės laikotarpiu susiduria su vis didėjančiomis problemomis. Vargu ar jiems padės susloviški visuomenės užkalbėjimai ir „liaudies prieš“ demaskavimai.

Tokioje situacijoje atvirai postringaujama apie Sovietų sajungos atkūrimą. Visiškai teisus prof. B. Genzelis, pries porą metų „Naujojoje Romuvoje“ rašęs, kad pavojuj iš didžiosios kaimynės, nepaisant mūsų narystės ES ir NATO, neišnyko. Beje, analogišką rezoliuciją priėmė Didžiosios Britanijos parlamentas, ragindamas NATO skirti didesnį démesį savo narėms – Baltijos valstybėms, kurioms Rusijos pavojujus pakankamai akivaizdus. Todėl visiškai neatsitiktinai Kremliaus net neslepia savo imperinių tikslų.



## Sveikiname

Sveikiname LPKTS Anykščių filialo pirmininkę Primę PETRYLIENĘ, buvusią politinę kalinę, garbingo 80 metų jubiliejaus proga.

Linkime Dievo palaimos, geros sveikatos, sėkmės, artimųjų meilės ir gražių prasmingų gyvenimo metų.

LPKTS Anykščių filialas

Nuoširdžiai sveikiname buvusį Kengyro lagerio politinių kalinių sukilimo kovotoją, aukojujį jėgas ir sumanumą siekiant bendro tikslą, nuoširdų draugą, nepakeičiamą bičiulį Antaną MAZILIAUSKĄ, gyvenantį Jonavoje.

Garbingo 80-ojo gimtadienio proga iš širdies linkime stiprios sveikatos, ilgiausių metų, neišsenkančios energijos prasmingai dirbant dėl tévynės, netilstančios lietuviškos dainos ir Dieviškų palaimos.

Kengyriečiai



## Pastatykime paminklą Motinai

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sajunga jau ne vienerius metus siekia įamžinti Laisvės Kovotojų Motinų atminimą. Prieš kelerius metus kilo idėja pastatyti simbolinį Kovotojų, žuvusių už Lietuvos Laisvę, Motinos paminklą, numatyta jam vieta Kauno Ramybės parke. Sumanymas pradėtas įgyvendinti.

Prie šio paminklo pastatymo galite prisidėti ir Jūs, Jūsų šeimų nariai, giminės, kaimynai, pervesdami į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sajungos DnB NORD banko sąskaitą Nr. LT864010042501566754 norimą paaukotį sumą.

Dėkojame paaukujusiesiems:

Onai Valevičienei – 100 litų,

Stepui Taškui – 100 litų,

Juozapui Stankevičiui – 200 litų,

Jonui Gvildžiui – 150 litų,

Benjaminui Juškevičiui – 200 litų,

Jonui ir Stanislovai Sadūnams – 500 litų,

Jonui Vytautui Čekauskui – 30 litų,

Antanui Kiziui – 70 litų,

Pranui Biriukui – 100 litų,

Alfonsui Žukauskui – 100 litų,

Matui Čiučkui – 100 litų,

Jurgui Kučinskui – 200 litų,

Stasiui Liaudanskui – 100 litų,

Antanui Jonui Šimkui – 100 litų,

Broniui Čepui – 100 litų,

Albertui Stakėnui – 100 litų,

Petrui Kryžiui – 100 litų,

Juozui Vytautui Kemkai – 100 litų,

Jonui Vaišnorui – 100 litų,

Albertui Mulevičiui – 100.

Volungevičiams – 100 litų,

Sigitai Gailiūnaitei – 50 litų,

Adelei Mickaitienei – 200 litų,

Irenai Liucijai Kerelytei – 200 litų,

Klemensui Pauliui – 100 litų,

Vidai Šleivytei – 100 litų,

Vilijai Sovienei – 100 litų,

Laimutei Bagdanavičienei – 100 litų,

Broniui Skardžiui – 200 litų,

Zigmui Tumosai – 500 litų,

Emilijai Reikienei – 200 litų,

Vincui Gudui – 100 litų,

Marytei Ramaškienei – 100 litų,

Aldonai Vilutienei – 100 litų,

Janinai Stašytei – 100 litų,

Broniui Puidokui – 100 litų,

Pranui Urbui ir Leonijai Urbaitei-Ožalienei – 400 litų,

Bronislavai Valaitytei – 300 litų.

LPKTS pirmininkas Antanas Lukša

LPKTS pirmininkas Antanas Lukša

Šią vasarą atidengtas skulptoriaus Jono Jagėlos sukurtas paminklas Svėdasų Laisvės kovotojams. Paminklo statybą finansavo svėdasiškis dr. Zenonas Prūšas, gyvenantis JAV.



Įamžintas Svėdasų krašto partizanų atminimas

Vytauto Bagdonio nuotr.

## Netolimos praeities dokumentai

Marijampolės Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejus savo stenduose sukaupė ne tik buvusių partizanų ir tremtinų ginklų, buities reikmenų, įvairių dirbinių, bet ir dokumentų: laiškų, atvirukų, įvairių raštų. I juos praeidami paprastai tik žvilgsniu užmetame, tačiau verta sustoti ir šių perskaityti.

Marijampolėje, Alyvų gatvėje, griaunant seną pastatą rasta pluoštas pokario metų partizanų raštų – laiškų ir partizaniškų dainų. Nuodrėgmės popierius sudūlėjęs, likusios tik lapų skiautės, tektustus atstatyti ir perskaityti gali tik specialistai. Muziejuje yra ir gerai išsilaikusiu partizanų laiškų, kuriuos išsaugojo giminės bei artimieji: partizano Popieros iš miško rašytas laiškas seserai, partizano Stasio Gurevičiaus-Nykštuko (1918–1951), pasitraukusio į mišką, ryšininkai Onai Karaliūtei-Kajokienei palikta fotografija su užrašu: "Onute! Mes išeiname mirti, kad gyventum. Nežmiršk mūsų. Nykštukas. 1945.07.15."

Nors Onutė buvo areštuota, tardoma enkavedistų, bet išsaugojo šį atsisveikinimo laiškelį. Jos sesuo Birutė Karaliūtė, Menkupių mokyklos mokytoja, žuvo Archangelsko srities lageryje. Ona ir Birutė Karaliūtės tuo neramu laikotarpiu gyveno Kalvarijos valsčiaus Tabarų kaime. Kitas atsisveikinimo laiškas, išmesetas Marijampolėje ties Beržų gatve 1951 m. spalio 3 d. iš tremiamųjų vagono: "Mielas lietuvi. Štai mes ir važiuojame į Sibirą, ir nežinome už ką. Mūsų vagone 8 šeimos ir visi nurašyti (...) metams. Nelinkiu tau, lietuvi, tokios ateities. Sudieu! Sudieu! Sudieu!"

Išliko keturi M. Paplauskienės prašymai Marijampolės kalėjimo viršininkui leisti perduoti kaliniui Antanui Rudaičiui maisto produktą. Iš jų galima suprasti, kaip tuomet Lietuvoje žmonės maitinosi ir ką perduodavo įkalintiem artimiesiems. Muziejuje saugomi buvusio Vorkutos politinio kalnio Povilo Šemetos susirašinėjimai. Kazlų Rūdoje gyvenęs, praeitame dešimtmetyje Amžinybėn išėjęs P. Šemeta paliko išgyvento laikotarpio atsiminimus. Komijos lageriuose kalėjusivienturė duktė Vanda Liūdžiūtė turėjo teisę iš motinos gauti tik du laiškus per metus, bet pavyko rasti tam tikrų kanalų ir laiškai V. Liūdžiūtė pasiekdavo beveik kiekvieną savaitę. Išeinančių iš lagerio sargybinis laiškus norėjo atimti, bet Vanda šiaip taip išprašė juos palikti. Motinos rašyti laiškai dabar puošia muziejaus stendus.

Sovietų sajungoje, ypač tremties vietose, tuo metu labai trūko rašymo priemonių, popieriaus. Yra išlikusių laiškų, rašytų ant beržo tosies. Šventinius atvirukus tremtiniai nupiešdavo patys. Ant vieno atviruko užrašyta: "Mamyte, lai kryžius Tave paguos varguose, o aš sugrišiu, kai Trispalvė plevėsuos! Genė. 1948.07.16."

Tremtinė Janina Drūtytė-Seiliuvienė tremtyje neteko sūnaus Vitelio. 1952 m. birželio 28 d. laiške, rašytame artimiesiems iš Tomsko, vienoteje lapo pusėje ji apraše savo išgyvenimus, kitoje nupiešė kapines ir sūnaus kapelę. I Sibirą patekė vyras ir žmona Jutkeliai buvo išskirti – vienas išvežtas į lagerį, kitas – tremtinis.

Jie kurį laiką susirašinėjo, bet kartą žmona gavo iš nepažistamo asmens laišką: "Nepažistamoji. Žmogiškos pareigos verčiamas nutariau. Jums parašyti labai liūdną laiškutį ir kartu pranešti, kad Jūsų vyras Mykolas Jutkelis po sunkios ligos 1953.10.15. mirė."

Pirmaisiais metais po karuo būdavo reikalaujama, kad kalinai, tremtiniai bei jų artimieji, gyvenantys Lietuvoje, rašytų laiškus tik rusų kalba. Tai sudarydavo daug nepatogumų nemokantiesiems rusų kalbos. Likusių Lietuvoje gyvenimas irgi nebuvo linksmas – tek davavo susidurti su sovietine neteisybe. Apie tai raše gyventojas iš Skriaudžių apylinkės: "...geriau niekur nevažiuoti ir niekur neiti. Ramesnė širdis, kai nieko nematai ir negirdi..."

Tarp išlikusių partizanų raštų yra ir šis, partizanų vadui parašytas "rémėjo" J.M. iš Šapkių kaimo (gal iš Šapkių kaimo, Lankeliškių parapijos prie Vilkaviškio): "Didžiai gerbiamas drauge! Kreipiūsi į tave ir prašau tavęs, būk toks geras, išrink tu, kaip genys išrenka mažąjį obelaitę nuo jų užpuolusių visokių kirmių, taip tu išrink visokius kirmiinus, kurie gražiai tautą. Išrink vieną graužią kai iš mūsų kaimo, kuris gyvena priešais kapines Jr. Or. ir kitas A. Č., kuris irgi šalia gyvena. Parašas."

Tuo metu, kai liejosi ašaros ir kraujas, su krauju maišėsi ir nuodingas purvas. Rašytinių eksponatų pavyzdžius iš Marijampolės Tauro apygardos partizanų stendų parinko Aleksandras JAKUBONIS



Klūsų kaimas driekėsi netoli Palomenės, Kaišiadorių rajone, šiauriniame Antanaičių miško pakraštyje. Prieškaryje ten buvo 15 sodybų, 63 gyventojai, daugiausiai Griesai ir Grendos. Jau 2000 m. Klūsuose niekas negyveno... Okupantai sunaikino kaimą, tačiau ne jo atminimą.

Garbingą vietą mūsų istorijoje Klūsų kaimas pelnė savo žmonių atkaklumu, darbštumu, meile Lietuvai ir Nepriklausomybei. Jau 1944 m. vasarą kartu su Palomenės, Svirplionių, Pazaliesės, Mankūnų, Medinų kaimų vyrais jie sudarė Prano Jaromsko-Perkūno būrį. Priklausė Didžiosios Kovos apygardos A rinktinės, vadovaujančios P. Klimavičiaus-Uosio, Prano Žičiaus-Vėjo kuopai. Pasipriešinime okupantui dalyvavo beveik visas kaimas, žuvo ar įkalinti 7 vyrai, 21 gyventojas buvo ištremtas. Taigi nuo sovietų okupacijos nukentėjo beveik pusė Klūsų gyventojų. Apie kelis iš jų noriu papasakoti.

Būriovadas P. Jaromskas-Perkūnas, gimęs 1918 m., savo gimtosiose apylinkėse vadovavo kovotojams trejus metus. 1947 m. su netikrais dokumentais išvažiavo gyventi į Vilnių. Suimtas 1948 m. birželio 17 d., iki 1969 m. kalėjo Vorkutoje ar gyveno tremtyje. Jo vaikus Albiną, Vladą ir Janiną slėpė Ieva Česnienė iš Baniškių k., Rumšiškių valsčiaus.

Kazimieras Griesis-Pikuolis, gimęs 1915 m., – pirmoji auka būryje. 1936–1937 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje, 1939 m. vasarą vedė ir dirbo ūkyje, augino vaikus. Sūnus Kęstutis gimė 1944 m. rugpjūčio 12 d., tėvui partizanaujant. Kazimieras iš pradžių slapstėsi nuo mobilizacijos, tačiau greitai išitraukė į būrį, kuriamė buvo 12 kovojo. 1945 m. pavasarį grįždamas į Klūsų k. užėjo pas kaimynus Stanislovą bei Zuzaną Grendas. Čia ir pakliuvo į stribų Archipo, Ivano, Endokimo Borodkiną, Agafono Nikitino ir Igno Gresiaus pasalą. Partizanas nepasimetė: šovė į artimiausią stribą, tačiau kulka pataikė į šautuvo buožę. Kazimieras dar suspėjo apsuaiginti ji puolusį Endokimą Borodkiną, atėmė iš jo šautuvą ir bandė bėgti į mišką. Deja, stribai ji sužeidė – peršovė krūtinę ir ranką. Suklupės išitraukė granatą ir garbinai iškeliaavo į Amžinybę... Po mūšio buvo suimta ir įkalinta sodybos šeimininkė Zuzana Grendienė. Kazimiero žmona Jadvyga su vaikais

## Stanislovas ABROMAVIČIUS

# Klūsų kaimo vyrai

Nuotraukose – Klūsų kaimo partizanai



Pranas Žičius



Pranas Stanislauskas



Kazimieras Griesis



Zigmantas Leikauskas

išsislapstė kaimyniniame Širvintų rajone.

Jonas Stankevičius-Lašas, gimęs 1920 m., žuvo 1946 m. Smulkesnės žūties aplinkybės nežinomas.

Stasys Grenda-Smarkuolis, gimęs 1921 m., buvo jau būdamas Jono Ožeraičio-Vaidoto būryje 1949 m. spalio 12 d. Karmėlavos valsč., netoli Kauno. 1949 m. į Usoles r. buvo ištremti jo artimieji: motina Zuzana, gimusi 1900 m., tėvas Stasys, gimęs 1891 m., ir brolis Algirdas, gimęs 1930 m.

Antanas Dzimidavičius-Riteris, gimęs 1923 m., buvo baigęs Kauno meno mokyklą, paskirtas net DKA 2-ojo bataliono vadu. Sunkiai sužeistas mūšyje 1947 m. lapkričio 3 d. netoli téviškės esančiame Neprékštos kaime. Tardant nukankintas. Jo brolis Pranas-Puntukas, gimęs 1925 m., suimtas 1947 m., iki 1955 m. kalėjo Omske. Sūnui išėjus partizanauti, 1945 m. į Permess srities Vela Bazės vietovę buvo ištremti jo tévai: Boilius, gimęs 1902 m., ir Marcelė, gimusi 1902 m. Sesuo Domicelė, gimusi 1930 m., ir brolis Vytautas, gimęs 1913 m., bei Vytautas, gimęs 1931 m., – Vorkutoje.

Zigmantas Leikauskas-Kurapka, gimusi 1912 m., buvusi

šaulių, suėmė gyvą Beištrakių miške, Rumšiškių valsč., 1945 m. rugsėjo 15 d., kai jis kovojo Romualdo Randžio-Meškos būryje.

Perkūno būrio branduolys išliko kelerius metus. Buvo daug netekčių. 1947 m. būryje liko šeši partizanai. Kai kurie partizanai „legalizavosi“ su taip vadinamo „Centro“ (BDPS, vadas KGB agentas J. Markulis-Erelis) išduotais dokumentais. Greitai jie visi buvo suimti ir nuteisti ilgus metus kalėti. Tai Bronius Leikauskas-Lokys, gimęs 1924 m., Pranas Stanislauskas-Patrimpas, gimęs 1920 m., ir Kazys Leikauskas-Samanis, gimęs 1920 m. Jie patikėjo išdavikais ir išvažiavo į Vilnių. Ten jų laukė ilgi lagerių metai. Patrimpos sesuo Genė Stanislausaitė-Ramunė, gimusi 1926 m., suimta 1948 m., iki 1956 m. kalėjo Intoje. Jų motina Uršulė Stanislauskienė, gimusi 1896 m., 1945–1955 m. kalėjo Uchtoje, broliai Aleksas, gimęs 1913 m., bei Vytautas, gimęs 1931 m., – Vorkutoje.

Klūsų kaimo senbuviai išsiskirstė po visą Lietuvą. Gyvena jie Kaune, Elektrėnuose, Kaišiadoryse, tačiau savo kaimo istoriją žino ir ja džiugojas.

## Medžio delnuos – laiko ženklai

Mūsų krašte apsilankę svečiai, analizuojantys istorinę Lietuvos praeitį, dažnai klausia: „Kaip jūs sugebėjote per 40 spaudos draudimo metų išsaugoti lietuvišką žodį?“ Vienas pamatinį akmenį, ant kurio laikėsi lietuviybės rūmas – lietuvių motinos su teiktas pradžiamokslis savo vaikams gimtaja kalba. Tai išprasminta skulptūrose, literatūroje, vaizduojamojo meno kūriniuose. Antrasis fenomenas – knygnešių pasiaukojama veikla. Tik lietuviškas žodis padėjo išsaugoti tautos identitetą. Knygnešio įvaizdis ir šiandien – kovos už lietuviybės išsaugojimą simbolis.

Negausi lietuvių intelektualija, tautos atgimimo priešaušry pasklidusi po kaimyninių šalių – Latvijos, Estijos, Rusijos, Ukrainos, Lenkijos, universitetus, į Lietuvą nešę gimtaji žodį. Tyliame pasipriešinimo fronte dalyvavo valstiečiai, ūkininkai, studentai, moksleiviai bei dvasininkiai, visi, kuriems labiau nei

duona buvo reikalingas spausdintas lietuviškas žodis. Šalia tautos šviesuolių – S.Daukanto, K.Donelaičio, M.Valančiaus, V.Kudirkos, J.Basanavičiaus, Maironio, J.Vaižganto, B.Brazdžionio – lygbių ženklų drąsiai galima dėti ir prie kanauninko Jono Juozapo Laboko (1856–1921) pavadės. Jis, mokydamasis gimnazijoje, platino draudžiamą literatūrą, jo pa-

sirinkti keliai ējo per Žemaitiją – Mosėdį, Veivirženus ir aplinkinius kaimus. Gabu jau nuolį Vilniaus kunigų seminarijoje pastebėjo vyskupas Motiejus Valančius ir rekomendavo ji testi studijas Peterburgo aukštojoje dvasinėje akademijoje.

Už lietuviybės idėjas, spaudos platinimą, kitus caro valdžiai nepalankius veiksmus kanauninkas J.Labokas buvo nuolatos keliamas iš vienos parapijos į kitą, jam skiriamos labiausiai nuo kultūros centrų nutolusios parapijos. Tik nuo 1898 m. J.Labokas ējo klebono pareigas Vilniaus Šv. Onos bažnyčioje. Jo rūpesčiu bažnyčia buvo restauruota. Šiandien užsukę į šią šventovę, atminimo lentoje skaitome įrašą apie tai, kad čia klebonavo teologijos magistras, Vilniaus kapitulos kanauninkas kunigas Jonas Juozapas Labokas. Kanauninkas J.Labokas palaidotas Vil-

moje. Antanė mama Izabelė Labokaitė buvo kanauninko dukterėčia. Ruškių šeimos prioritetai buvo krikščioniškas vaikų auklėjimas, tautinių švenčių minėjimas, patriotišumas ir dora. Ruškių namuose svarbiausia vieta užėmė lietuviška knyga ir spauda.

Žemaitija, pasižymėjusi savita kultūra, Lietuvai padovanajo daug šviesuolių, patriotiškai nusiteikusių žmonių. Viena tokį šeimų, Lietuvai kuriant naują gyvenimą, buvo Kretingos apskrityje, Endriejavo valsčiuje, Auksorū kaime gyvenusi Ruškių šeima. Iki Lietuvos okupacijos darbštus ūkininkas visą sielą dėjo į savo žemę, dorai augino vaikus ištekėjo šviesią ateitimi. Du savo sūnus – Antaną ir Stasių bei tris dukteris – Stanislavą, Barborą ir Bronislavą, mokė darbštumo, padorumo ir diegė meilę gimtajam kraštui.

Antanas Ruškys baigė Rietavo žemės ūkio mokyklą ir rengėsi ūkininkauti. Radęs laisvesnę minutę lankė jaunuju ūkininkų ratelį, domėjosi sodininkyste. Mokykloje jam lipė prilipo dailės pamokos, kur buvo dėstomas drožybos pradžiamokslis ir šių darbų technikos ypatybės, teisingas meno suvokimas ir interpretavimas.

(keliamo į 6 psl.)



Antanas ir Augenija Ruškiai  
Nuotrauka iš asmeninio albumo



## Medžio delnuos – laiko ženklai

(atkelta iš 5 psł.)

Medis – palankiausia medžiaga, jei tik ji paimai rankas gabus žmogus. Iliejas dalelė širdies, pasinėrus į minties gelmes, atskleistuose medžio delnuose atsiranda svarbiausia menininko širdi apraizgusių laiko ženklai.

Antanas Ruškys ir buvusi partisanų ryšininkė Augenija Jerašūnaitė-Ruškienė po skaudžių lagerių ir tremties golgotų gyvena Raudondvaryje. Savo gyvenimą sukūrė gražiame slėnyje, kur gyvai jaučiamas Nevėžio dvelkimas. Jau suaugę abiejų sodinti medžiai, gražiai išpuoseleiti namai ir aplinka. Apie tą skaudū laiko tarpsnį, kai abiems teko išgyventi kančias, pažemimus, badą, pakelti ligas, nekalbėjome. Nors abu praradę sveikatą, bet nepraradę vilties, dabar sako visa tai prisimenantys lyg pro rūką slenkantį tolumoje laivą, kuriuo niekada nenorėtų plaukti. Svetimoje žemėje prarastus metus galima šiek tiek primiršti tik dirbant. Antanas ir Augenija Ruškiai Atgimimo metais pasinėrė į naujai kuriamo gyvenimo versmes, tapo atkuriamojų laikotarpio šaukliais ir aktyviai dalyvai.

Paėmės medžio gabalą, nupiešęs būsimo drožinio kontūrus, Antanas Ruškys vis dar pasineria į liūdnus prisiminimus: svajoja, kokį būtų sukūrės gyvenimą, jei ne okupantų jam neteisėtai skirta 18 metų „dovana“, kokia šiandien būtų Lietuva, jei jos keilyje nebūtų tiek įvairių kataklizmų ir negandų. Apie liūdnas preliudijas nė žmonai nesako: kam aitrianti širdi skaudžios praeities nuosėdomis!

Šią vasarą, liepos 6-osios, – Karaliaus Mindaugo karūnavimo dienos išvakarėse, vienoje Raudondvario pilies erdvėje iškilmingai atidengta Antano Ruškio medžio skulptūra „Lietuvos karalius Mindaugas“. Nuo šiol išdidžiai į ramų senųjų ažuolų ir liepų pavėsi žvelgia Lietuvos karalius. Jį lanko atvykusių ekskursijų grupės, svečiai iš įvairių Lietuvos kampelių. Raudondvario pilies menė, kur eksponuojami Antano Ruškio medžio dirbiniai, sutelkia daugiausia lankytotojų. Iš šiuos darbus idėta daug tautodailininko širdies, ir kiekvienas jų, šyptelėjus saulei, paskleidžia prinokusio rugio spalvos atsvaitus. Lietuvos kunigaikšciai, 1918 metų Neprikalomybės Akto signatarai, herbai, garbiu asmenybų portretai – darbų tema plati ir sunkiai nusakoma, kurie darbai autorui arčiau šir-

dies, o kurie ne tokie svarbūs. Per keturis kūrybinės veiklos dešimtmečius Antano Ruškio medžio dirbiniai pasklidavo visą kraštą. Jo koplytstulpiai, kryžiai, ižymiai žmonių portretai puošia bažnyčias, kapines, pakelėse rymantys Rūpintojėliai, Laisvės ir Neprikalomybės simboliai... Raudondvario apylinkėse žuvusių partizanų amžinojo polilio vietą taip pat žymi A. Ruškio koplytstulpis. Koplytstulpis, skirtas Lietuvos Atgimimui, puošia R. Venclausko sodybą, jamzintas partizanų kautynių momentas ir partizano dukters atminimui skirtas kryžius, koplytėlė bei koplytstulpis Endriejavo sen. Dausinų k. (Klaipėdos r.). Kretingos kapinėse pastatytu žuvusių už Lietuvos laisvę koplytėlė ir Rūpintojėlis, o Endriejavo kapinėse – kryžius keturiems žuvusiems partizanams, daug kitų darbu. Tautodailininkas A. Ruškys surengė 26 savo darbų parodos, ieško naujų erdvų dar nepristatytiems darbams.

Kai rudens vakarai ima ilgti, o saulė vis greičiau slepiasi po tankia debesų marška, Antanas Ruškys laikinai palieka savo dirbtuvę ir sėda prie balto popieriaus lapo. Tada pasipilia eilės, prisiminimų nuotrupos. Autorius jau išleido septynias knygas, kuriose jamžino gimtojo Aukšorū kaimo žmones, jų likimus, apžvelgė istorinį laiko tarpą, kur prabėgo jo vaikystė ir jaunystė – knyga „Už laiko ribos“. I eilėraščių knygeles – „Klevų sula“, „Takas tarp erškėcių“, „Kai širdis pravirkst negali“, sudėta širdies gėla, praradimų skausmas, bet tarp jų randame ir vilties bei tikėjimo gijų, kad Lietuvoje išauš Nepriklausomybės rytas! Knygoje „Raudonosios katorgos kelias“ spausdinami autoriaus prisiminimai apie tai, ką patyrė ir išgyveno jis ir jo artimieji būdami katorgoje. Savo gimtajam Endriejavui A. Ruškys skyrė dvi knygas – „Endriejavo žemė“ ir „Endriejavas, jo knygnešiai, švietėjai ir tremtiniai“.

Ir ateinantis rudo, žiema bus tas laikas, kai Antanas Ruškys kels ir kels iš atminties svarbiausius įvykius, datas ir visa tai sudės į naujų knygų puslapius. „Mintyse vis dar kirba episodai, sutiki šmonės ir jų auksinės mintys, pamokmai, ir visa tai privalau sudėti į knygų puslapius,“ – sakė tautodailininkas Antanas Ruškys. Vėl sklaidysime jo naujų knygų lapus, stebėdami fenomenalia šio žmogaus atmintimi.

Aušra ŠUOPYTĖ

Rugpjūčio 1-ają Ariogaloje vykės Lietuvos politinių kalinių, tremtinų ir laisvės kovų dalyvių sąskrydis „Su Lietuva širdy“ sukvietė tūkstančius žmonių iš visos Lietuvos.

Iš visų rajonų suvažiavę daugiausia garbingo amžiaus dalyviai kūrėsi savo „kiemelius“, vaišinosi patys ir vaišino kitus, smagiai šnekūčiavosi. Iš visų margaspalvę žmonių minia, mero Juozo Mažeikos išlydėti, išsiliejo ir kretingiškiai, kuriuos kasmet šiai kelionei suburia LPKTS Kretingos filialo pirmininkė Valerija Žalienė.

„Šauni Valerija, žino, kad mums, likimo broliams ir sesėms, gera kartu pabūti, – gyre Kurmaičiuose gyvenantis Julijonas Staponkus. – Namie laikau bičių. Prisuksiu stiklainiuką šviežutėlio medaus ir pats jai dovanu į Kretingą nuvešiu“.

Julijonas – įdomus pašnekovas. Cia, prisiminęs sunkų tremtinio gyvenimą Tomske, nuolatinį skurdą ir badą, mažos sesutės mirtį, ašarą nubrauks, čia kaipmat vyriškai susitramdy ir kokią dainą galtingai, kad užtrauks... „Ir ten, Sibire, dainas plėšiau. Bandojia, armonika pats groti išmokau. Linksmindavau ne tik lietuvius, bet ir rusus. O kas man? Paprašo, aš ir „varau“ kalinka kalinka moja... Sie, būdavo, šoks iki devinto prakaito“, – juokėsi.

Tomske Julijonas sukūrė šeimą. Vienai dukrelei dveji metai, kitai du mėnesiai buvo, kai į žmonos, taip pat tremtinės, tėviškę Kurmaičiuose grįžo. Trečioji duktė gimė jau Lietuvoje. Džiaugiasi Julijonas, kad vyresnėlė Birutė meilė muzikai, ko gero, iš jo bus paveldėjusi – yra profesionali vargonininkė.

Prigijo skuodiškis Julijonas Staponkus Kretingos krašte. „Man nieko netruksta, tik kasryt Dievulio sveikatos paprašau ir kad su žmonėle abu dar, kiek galima, kartu pabūtumėm. Ir Dievas padeda“, – atviravo dėl sūnarių skausmu su lazdele nesiskriantiant senolis.

O štai Stefa Diekontienė gyvenimą Kretingoje antraja tremtimi ilgai vadino. Tik daugeliui metų prabėgus, sako, širdis aprimo. Kai jau čia palaidoti tévai, sesuo, kai čia užauginti du sūnūs.

Buvo keturiolikos, kai jos šeimą, gyvenusią Telšių apskirje, į Bolšają Murtą ištremė. Jai, vaikui, teko labai sunkiai dirbti. Javapjūtės metu laukoose iki išnaktų – prie kombainų, derlių nuėmus – ant pečių į antrą pastato aukštą nešioti artipilnius maišus grūdus... „Dykū mūsų nė vieno nelaikė... Yra buvę, kad iš nuovargio ir ant traktoriaus vikšrų užmigau“, – prisimena. Bet Sibiras, sako, žmones ir grūdino, darėtvirtus. „Žiemą

## Tarp ešelonų brolių – ir kretingiškiai

50 laipsnių šaltį tverdavom, vasarą kentėdam nuo begalybės kandančių musyčių. Atėjus pietų metui, kol nesuskūrei laužuko, laukuose duonos kriaukšlės atsikasti neįmanoma būdavo – taip jos puldavo. Ištverém, nepalūžom, nė vienas apie savižudybę negalvojom – ne taip kaip kai kurie dabar“, – paskojo.

Dešimt metų Bolšają Murtoje prabėgo, su džiaugsmu

lidžios močiutės, viena be kitos negali. „Mes viską viena apie kitą žinom, turbūt nėra dienos, kad viena kitai nepaskambintume“, – šypsojosi Stefa.

„Aryra kas pažista fotografą Antaną Lūžą?“ – priėjės kretingiškų klausia garbingo amžiaus vyriškis, apgailestauja, kad į sąskrydį Antanas neatvyko, paprašo perduoti linkėjimus nuo garliaviškių.



Eisenė į Dubysos slėnį – LPKTS Kretingos filialo nariai



Buvęs tremtinys Julijonas Staponkus ir LPKTS Kretingos filialo pirmininkė Valerija Žalienė

pasitikta žinia, kad gali grįžti į Lietuvą. Okur grįžti, jei į būviusius namus teisė atimta? Kretingoje gyveno Stefos močiutė. Tai ir apsistojo čia. „Man Kretinga labai nepatiko... Kokie žmonės rūškani, piktai... Bet pasirinkimo neturėjomi“, – teigė Stefa. Prisimena, kaip sunkiai sekési ieškotis darbo. „Tik sužino darbdavys, kad grįžai iš Sibiro – liepia „kitąkart“ ateiti... Jei naikina kokį etatą – tai būtinai tą, kurį tremtinys turėjo...“ – prisiminė.

Kasmet į būviusių tremtinų sąskrydžius Stefa važiuoja ne viena, o su dvieju draugėmis: Kartenoje gyvenančia Elvyra Viluckienė ir kretingiškė Jadviga Kantauskienė. Trijulės draugystė ir užsimėgė ten, Bolšają Murtoje. Šeimos netoli viena kitos gyveno, o mergaitės paskutiniu kąsniu dalijosi. Ir dabar jos, so-

„Gal kas nors iš Kartenos yra? Aš Kartenoje mokytoju dirbau“, – kitas teiraujasi. Mes rankos mostu rodom į Stefos geriausią draugę Elvyrą. Matom, netrukus tarp jų jau prasideda įdomus dialogas... Valerija Žalienė tuo metu sukasai kaip vijurkas – tik spėja pro šalį einantiems dalyti jos pačios rūpesčiu išleistas naujas knygės apie ekspediciją į Krasnojarsko kraštą. „Oho – tai bent kretingiškai“, – girdisi draugiški susižavėjimo šūksniai. Knygės vartys, skaitys, gal nuotraukose save ras...

Tuo ir ypatingas šis sąskrydis – kai žmogus ieško žmogaus, bičiulis – seniai matyto bičiulio. Kai viskas – ir susitikimo džiaugsmas, ir sunki prisiminimų ašara – čia pat. Kai visus jungia gilius bendrysčių jausmas.

Audronė GRIEŽIENĖ



2009 m. rugpjūčio 14 d.

# Tremtinys

Nr. 30 (860)

7

## Lieki atminty ir širdyse

Rugpjūčio 10 d., eidas 73-iuosius metus, mirė žurnalistas, ilgametis "Tremtinio" bendradarbis, pasirašinėjęs Jono Balninko slapyvardžiu, Petras KATINAS. Nustojo plakti tauraus žmogaus, nuoširdaus draugo ir didelio Lietuvos patrioto širdis. Ant jo darbo stalo liko neužbaigtai straipsniai, politinės apžvalgos, kurias pateikdavo su autoriu būdinga ironija. "Tremtinio" skaitytojai laukė jo straipsnių, pasak jų, perskaicius J. Balninko politinius komentarus, daugiau nereikėjo naršyti po laikraščių puslapius –

autorius viskas pasakyta paaprastai ir aiškiai. Šiame numerijoje spausdiname paskutinę Petro Katino – Jono Balninko apžvalgą "Kremlis sugržta prie sovietinės propagandos". Redakcijos stalčiuose lieka gausybė P. Katino rankraščių, bylojančių apie šio žmogaus darbštumą, ištvermę. Būdamas silpnos sveikatos, aktyviai dalyvavo renginiuose, daug rašė, tarėsi dėl temų, bendravo su draugais. Visų Petrą Katiną pažinojusių vardu užjauciamame jo seres – Aleksandrą ir Palmyrą, sūnėnus, giminės. Palaidotas Panemunės kapinėse.

## Pro memoria



Liūdime netekę bendradarbio ir nuoširdaus draugo.

"Tremtinio" redakcijos darbuotojai

## Pranas Pocius

Gimė 1940 metų gegužės 5 dieną Šiauriškių k., Tauragės aps., ūkininkų šeimoje. Sulaukus aštuonerių metų skaudūs tėvynei įvykiai neaplenkė ir jo vaikystės. 1948 m. kartu su tėvais ir dvejų metukų sesute buvo ištremtas į Irkutsko sr. Zimos miestą. Svetimame krašte svetima kalba prasidėjo mokyklinės dienos. 1958 m. Pranas baigė Zimos 8-ają vidurinę mokyklą ir tais pačiais metais sušėma grįžo į Lietuvą.

1960 m. įstojo į Kauno politechnikos instituto Statybos fakultetą, kurį baigė 1965 m. Gavo paskyrimą į Panevėžio statybos trestą (PST), dirbo meistru, darbų vykdytoju, vyr. darbų vykdytoju, nuo 1976 m. buvo pervestas į PST Gamybinių technologinių komplektavimo valdybą viriausiuoju inžinieriumi. 1993 m. dirbo PST technikos direktoriaujas pavaduotoju.

Padvelkus laisvės ir nepriklausomybės vėjams, Prano Pociaus pastangomis buvo padaryta daug specialių karto tremtinių palaikų parvezimui į tėvynę. Buvo tremtinys aktyviai ištraukė į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Panevėžio skyriaus veiklą, buvo išrinktas skyriaus pirmininku. Paskutiniais metais buvo LPKTS tarybos ir valdybos narys. Nuo 2003 m. buvo Panevėžio miesto savivaldybės tarybos narys.

Nuo 2001-ųjų švenčią ar minėtinį dieną proga panevėžiečiai renkasi prie Prano Pociaus pastangomis pastatytos Atminimo sienelės šalia Šv. Trejybės bažnyčios. Daug LPKTS Panevėžio filialo švenčių, sukakčių, minėjimų, ekskursijų, žygio Lietuvos partizanų kovų takais buvo surengti su Prano Pociaus pagalba.

Ariogalo saskrydyje „Su Lietuva širdy“ pasidžiaugėsusitikimu su likimo broliais

## Pro memoria



ir sesėmis, grįžęs namo su Lietuva širdy iškeliavo Amžinybę.

Prano Pociaus netekėlis – skaudus smūgis žmonai Inai, dukterims Audronei ir Loreta, vaikaičiams, bendražygiam, buvusiems Zimos 5-ojo barako kaimynams, LPKTS Panevėžio filialui, Panevėžio miesto savivaldybės tarybos TS-LKD frakcijai ir visiem jų pažinojusiems.

LPKTS Panevėžio filialas

## Skelbimai

**Rugpjūčio 22 d. (šeštadienį) Plungės r., Plateliuose, įvyks Lietuvos laisvės armijos „Vanagų“ 65 metų jubiliejaus minėjimas. 10–11 val. dalyvių registracija prie Platelių bažnyčios, 11 val. šv. Mišios už žuvusiuosius Lietuvos laisvės kovotojus, 12 val. eisenai iki paminklo Lietuvos laisvės armijai, 12.30–14 val. mitingas prie LLA paminklo, 14–15 val. eisenai iki jachtklubo, 15–19 val. šventiniai renginiai prie Platelių ežero.**

Kviečiame dalyvauti. Teirautis tel. 8 615 38 301, 8 615 66 273.

**Rugpjūčio 29 d. (šeštadienį) Klaipėdos r.** Priekulės Laisvės kovų ir tremties istorijos muziejus (Klaipėdos g. 29) malonai kviečia dalyvauti šventėje. **11 val.** muziejaus vėliavos pakėlimas. Parodos „Tremtinė motina“ pristatas. **12 val.** šv. Mišios (muziejaus kiemelyje). Lauko eksponatų – tremties vagono, partizanų bunkerio ir muziejaus vėliavos šventinimas. **13 val.** iškilmingas renginio atidarymas. **14 val.** knygos „Tremtinis ir rezistencija Klaipėdos rajone“ pristatas. **15 val.** Gargždų buvusių tremtinių mišraus choro „Atminies aidai“ koncertas.

Teirautis tel. (8 46) 454 787

## ILSEKITĖS RAMYBĖJE

### Teofilija Kairiukštytė-Juodienė 1924–2009

Gimė Kaunor. Girininkų k. (dabar Rokų sen. Kairiukščių k.) ūkininkų šeimoje. 1948 m. su tėvais buvo ištremta į Irkutsko sr. Usolės r. Taljano gyv. Tėvai mirė 1949 m. Teofilija dirbo miško ruošos darbus. 1958 m. grįžo į Lietuvą, apsigyveno ir įsidarbino tėviškėje įkurtuose Kauno 2-uose vaikų namuose. Ištekėjo už kaimyno, užaugino sūnų ir dukterį. 1989 m. giminaičių padedama parsivežė tėvų palaikus į Lietuvą.

Palaidota Prienų r. Išlaužo kapinėse. Užjauciamė artimuosius.

Buvę Taljano tremtiniai

### Algirdas Radziavičius 1932–2009

Gimė Baltašiškės k., Varėnos valsč., ūkininkų šeimoje. Mokėsi Druskininkų vidurinėje mokykloje. 1947 m. būdamas 16-metis, pasekė tėvo partizano pėdomis – įsitrukė į Dainavos apyg. Merkio rinkt. kovotojų gretas, tapo partizanu Lapu. Dalyvavo mūšiuose su MGB kariais ir striebrais. 1949 m. buvo suimtas, kalintas Lukiskių kalėjime, nuteistas ir išvežtas į Vorkutą. Dirbo Rudniko 8-oje šachtoje. Tėvas taip pat buvo areštuotas, motina išsislapstė Lietuvoje, Liškiavos vienuolyne. 1956 m. Algirdas grįžo į Lietuvą, baigė vidurinę mokyklą, vėliau – Vilniaus polytechnikumo Statybos fakultetą. Dirbo inžinieriumi požeminėse statybose. Vedė buvusią tremtinę Laimą, užaugino 3 vaikus. Keletą kartų savo prisiminimus apie partizaninį karą publikavo „Laisvės kovų archyve“.

Užjauciužmoną Laimutę, sūnus Paulių, Kastytį ir dukterį Jūratę.  
**A. Lukšytė-Garšviene, bendražygė**

## Užjauciamė

Mirus buvusių tremtinių piligrimų klubo „Saulėgrąža“ narei

**Joanai SAKALIENEI,** nuoširdžiai užjauciamė artimuosius.

**Klubo „Saulėgrąža“ nariai**

Skaudžią netekties valandą, mirus LPKTS Panevėžio filialo pirmininkui

**Pranui POCIUI** nuoširdžiai užjauciamė jo šeimą ir artimuosius.

**LPKTS Biržų filialas**

Nuoširdžiai užjauciamė buvusių tremtinę Staselę BRUŽIENĘ dėl mylimo vyro

**Jono BRUŽO**

mirties.

**Likimo draugės Elena ir Regina**

## Informuojame

Knygų tremties ir rezistencijos tematika bei naujus „Laisvės kovų archyvo“ numerius galite įsigyti LPKTS būstinės knygynelyje, Laisvės al. 39, bei Tremties ir rezistencijos muziejuje, Vytauto pr. 46, Kaune.

**SL289**

**Redaktorė - Jolita Navickienė**  
**Redakcija:** Aušra Šuopytė,

Dalia Maciukevičienė,  
Vesta Milerienė

**Mūsų adresas:** Laisvės al. 39, LT-44309 Kaunas, tel. (8 37) 323 204, faksas (8 37) 323 214  
**Indeksas 0117. El. paštas:** tremtinys@erdves.lt, LPKTS puslapis internete: <http://www.lpkts.lt>  
**Įmonės kodas 3000 32645. Ats./sąsk. AB "Vilniaus bankas", kodas 70440, Nr.LT18 70440600 0425 8365.**  
Spausdino spaustuvė UAB "Rinkos aikštė", Josvainių g. 41, Kėdainiai  
Offsetinė spauda 2 sp. lankai. Tiražas 3520. Užs. Nr.

**Kaina 1,60 Lt**